

Lizica MIHUȚ¹

Anton ILICA,

Universitatea „Aurel Vlaicu” Arad

UDK: 371.95

ISBN 978-86-7372-114-9, 15 (2009), p.329-337

Originalan naučni rad

EMOȚIONALITATEA ÎN CONSTRUIREA MODELELOR CREATIVE

EMOTIONALITY IN CREATIVE MODELS CONSTRUCTION

Abstract: A complex world, like contemporary which is driving on in continuous and shocking social changing, need a kind of people with special aptitudes like rapid adaptation and integration with autonomy and independence. In order to develop personalities adaptive to this kind of society we reveal the necessity of increasing two compartmental acquisitions: creative capacities and creative competences. If capacities confer people the possibility to achieve news, competence give them the chance to reach originality, no matter in which domain: cultural or technique. To be creative means to have high capacities, but also to manage the balance between rationality and emotionality. To manage emotions is the most important element in relationship between thought and action. In order to increase developing native' aptitudes, we plead for developing the emotional competences in young.

Key words: creativity, high competence, genius, aptitude, emotion, develop.

1. Creativitatea umană. Este necesar dintru început să-mi exprim opțiunea pentru o definiție a creativității, din multitudinea existentă. O lume complexă, cum este cea contemporană, dinamică, antrenată în procese, neîntrerupte și șocante, de schimbare, are nevoie de oameni cu capacitatea de integrare și adaptare, cu spirit de autonomie și independență. Într-un asemenea proces, putem angaja, în continuarea discursului nostru teoretic, două achiziții comportamentale:

- ⊙ capacități creative;
- ⊙ competențe creative.

Prin „capacități creative” înțeleg dobândirea de către oameni a unor abilități pentru receptarea și valorizarea noutăților din realitatea economico-socială. Primenirea acestei „inteligențe” răspunde unui proces necesar de adaptare și readaptare, de autodistrugere a unor mentalități și construirea altora, de asumarea voită a *educației pentru schimbare*.

Prin „competențe creative” înțeleg existența în structura personalității unui individ a unor elemente specifice creației, cum ar fi

¹ rectoral@uv.ro

este nuvelă de talent cu puncte luminate de geniu, dar și virtuozități cântate, iar *Nunta Zamferei* a lui Coșbuc este o splendidă versificație, fără a avea gramaje de geniu sau inspirații de talent. Puritatea unei împărțiri se exclude, așa cum pare imposibil ca o creație să aibă valoare absolută. Mai există un aspect demn de luat în seamă, iar literatura română ne oferă un exemplu relevant. Fiecare context socio-cultural poate stimula sau inhiba manifestarea perspicacității de tip genial. Bunăoară, după o îndelungată adormire creativă, în jurul anilor 1850, în literatura română s-a produs o *ecloziune de genii*. În aceeași vreme, s-au ivit Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici, Maiorescu. Nu numai excepționali scriitori ci și creatori de genuri literare. Ei sunt complementari și pun temelia literaturii naționale. A urmat o perioadă de epigonism (Coșbuc, Delavrancea, cu scriitori talentați (fără a fi considerați geniali), iar apoi o etapă culturală de întreținere, cu creații de virtuozitate (Vlahuță, Iosif). Curând o nouă explozie de genii avea să șocheze lumea literară: Rebreanu, Eliade, Blaga, Arghezi, Călinescu, Iorga. Iată o undulațiune în apariția perioadelor de excelență, alternând cu perioade de acumulări cantitative și explozii calitative.

* * *

Cred că deja s-a putu intui ce am vizat prin această amplă paranteză eseistică. Încă din școală, se pot anticipa moduri de alcătuire a configurației creative și comportamentale a individului. Vă rog să-mi acceptați trei nuanțări care atenuează fermitatea clasificărilor de mai sus:

⊙ există și alte tipuri de personalitate, de formulă intermediară, pe care le acceptăm și care sunt preponderente;

⊙ există numeroși alți factori nativi (genetici) și conjuncturali care favorizează sau împiedică alcătuirea individului;

⊙ a discuta despre creativitate, presupune măsurări ale specialiștilor, referitoare la coeficientul de inteligență și coeficientul de emotivitate.

Spiritul de creativitate este educabil și cred că ar trebui să vorbim deja de „creativizarea instituțiilor”. Complexitatea existenței solicită nu doar personalități creative individuale, ci organizații (educative, sociale, economice, politice etc.) creative, capabile să potenteze orgoliile individuale și să alcătuiască echipe axate pe elaborarea de „produse” creative. Astfel și numai astfel se stimulează și se formează aptitudinile creatoare, dar mai ales se depistează sau se determină cadrul pentru deblocarea unor înzestrări inovatoare.

Care ar putea fi rolul părinților în conturarea tipului de personalitate al copiilor lor în raport cu creativitatea? O familie încearcă să nu tulbure prea mult copilăria fiilor. În același timp, aceeași familie își

exprimă dorința de a crește copilul după „normele” standardizate ale unei mentalități specifice grupului aparținător (populației). Când părinții constată „anormalități” de la asemenea „norme”, ei oscilează între derută și încântare, dezorientare, confuzie și entuziasm. Cooperarea/comunicarea dintre familie, educatoare și psihologi este absolut necesară pentru depistarea dotațiilor și crearea condițiilor pentru cultivarea creativității; odată cu identificarea existenței acesteia, copilul devine astfel o avuție națională.

Ameliorarea discursului educativ de manipulare a formării copilului ține de o anumită **pedagogie a acțiunii**. Dintr-un grup de „cuminți”, se vor recruta „docili sociali”, dintr-un grup activ, implicat, liber se vor recruta „creativi sociali”. Copilul are dreptul la libertate, la acțiune, la personalitate, iar fasonarea identității în vederea egalizării (cf. standardelor asumate de adult – educatoare, părinte) personalităților copiilor reprezintă un **atentat didactic**. Dreptul copilului de a fi el însuși este dreptul lui de a accede spre autonomie și independență, factori fundamentali ai creativității. „Copilul rău” nu constituie o etichetă, ci un semnal de autentică afirmare a personalității. ***Copilul neastâmpărat are, în comportament, germenii adultului creativ.***

2. Emoționalitatea în creație. Psihologii au identificat o modalitate de a determina „inteligența” indivizilor, crezându-se chiar că aceasta își pune amprenta asupra devenirii lor intelectuale. Scara reieșită din analiza coeficientului de inteligență pe un eșantion reprezentativ are trei categorii de oameni: cu **inteligență mediocră** (numiți adesea retardați, subdezvoltați), cu **inteligență normală** și cu **inteligență înaltă** (supradotați, cu disponibilități înalte). Persoanele cu grad mediu de dezvoltare intelectuală, precum și cele cu dezvoltare normală nu prezintă nici un fel de motivație pentru a justifica insuccesele în devenirea lor socio-profesională. Indivizii cu disponibilități înalte au oscilații în evoluția personalității lor, iar semnele de întrebare se ivesc din incapacitatea de a reacționa pozitiv la diferiți stimuli psihologici. Adeseori, emoționalitatea a dus la inhibiții de acțiune, anulând orice fel de avantaje ale unor elemente ce indicau o inteligență deasupra normalității.

Nu acceptăm ideea că identificarea supradotaților se realizează (numai) prin determinarea **coeficientului de inteligență**. Supradotații sunt înși cu un potențial ridicat și cu spontaneitate intelectuală, gândire creativă, inspirație artistică și abilități psihomotorii. În această categorie, intră un procent de 6% dintr-o populație, eșantionată și reprezentativă, cuprinzând dotare intelectuală, spirit de creativitate și talente speciale. Acestor înzestrări, li se adaugă originalitate și inițiativă, capacitate de efort și curiozitate.

* * *

Într-o grădiniță din municipiul Arad, o fetiță din grupa mare (5 ani) „citește orice” – mărturisește educatoarea, cu o lejeritate debordantă. I-am deschis o carte de metodică a limbii române și i-am solicitat să citească aici și acolo. Chiar dacă erau cuvinte fără înțeles pentru fetiță (psihomotricitate, strategie, metodologie, evaluare), aceasta a citit într-un ritm normal de lectură, fără silabisire sau poticneli. Orice alt text i-am dat să citească, fetița „se descurca” cu aceeași dezinvoltură. În același timp, manifesta un acut interes pentru lectură, pentru texte pretențioase. Apoi, în timp ce alcătuiam un document administrativ, fetița a venit peste umărul meu, a citit cu voce tare ceea ce am scris, apoi mi-a solicitat să-i arăt cum se folosește calculatorul, după care m-a luat de mână și mi-a spus s-o învăț să scrie la calculatorul care se află pe biroul directorial. Dezinhibată, cu o curiozitate încântătoare și cu o admirabilă personalitate, fetița era cotate drept „copilul – minune” al grădiniței. Curând, un post local de televiziune a prezentat-o drept un „copil supradotat”. Cu acest prilej am aflat că provine dintr-o familie destul de modestă, fără nici o preocupare specială educativă din partea părinților și nici a bunicilor. Ce se va alege de un asemenea copil? Are personalitate, dispune de caracteristici motivaționale, de curiozitate, de abilități de lider, spirit de interacțiune?! Nu i s-a realizat nici un coeficient IQ, așa cum nu se realizează pentru nici un copil din România, decât, eventual la inițiativă expresă.

Cine ar putea opri evoluția spre virtuozitate și/sau genialitate a fetiței, pe baza constatărilor actuale referitoare la talent, precocitate, personalitate? În ce măsură calitățile identificate a fi superioare generației fetiței o vor propulsa în elită, în categoria supradotaților? Cariera ei existențială depinde, în mare măsură, de capacitatea sa privind echilibrarea raportului între rațiune și emotivitate. Precizăm aici că T. Ribot (1905) scria despre *Logica sentimentelor*, iar între formele unei asemenea rațiuni emoționale așeza: raționamentul pasional („*pasiunea = o emoție devenită fixă*”), inconștientul imaginativ (evită o confuzie cu „*imaginația creatoare*”), justificativ (susținut de „*credința oarbă, teleologică*”, „o manifestare parțială a instinctului de conservare”), mixt („*utilizarea emoțiilor ca mijloc de acțiune și ca procedeu de argumentare*”). Sunt motivații emoționale pentru conservare și dezvoltare, pentru autoritate și dominație.

De obicei, în asemenea precocități se întrevăd copii supradotați, lot din care se recrutează talentele și geniile. Dar ce este geniul? „*Persoană cu abilități înalte*”, capabilă să producă structuri conceptuale noi, să miște o idee din loc, să sape la rădăcina unui gând și să-i altoiască o încrengătură creativă. Geniul creează, având spontaneitate, inspirație, gândire divergentă (Heller, 1995), valorificând mediul contextual căruia-i

oferă o imagine și o soluție de progres. Gardner (1983) consideră, în urma analizei biografiilor unor oameni geniali, că înclinarea acestora spre randamente excepționale s-au manifestat încă din copilărie, printr-un temperament special și o personalitate cognitivă. R. Gagné (1985) îndrăznește să realizeze o discernere între *supradotare* și *talent*. Supradotarea generală se manifestă în domeniul intelectual, creativ, socioemoțional și senzoriomotoriu, iar talentul de evidențiază prin abilități specifice.

„Geniu” este o etichetă pe care generațiile o așează pe fruntea unei personalități care a dat un produs nou, mai complex, mai frumos, mai ingenios, mai eficient decât anterioarele. Cine dă măsura exactă a geniului și care sunt reperele? Un geniu din mediul X nu are nici o relevanță pentru un geniu din mediul socio-cultural Y. Nadia Comăneci este geniul nepereche al românilor, fără a fi considerat ca atare de sârbi. Mai apoi, produsele rezultate (cognitive, concepții, teorii, creații, formule, schițe, obiecte etc.) au valori relative. Iar relativitatea este întreținută de impactul axiologic asupra unei comunități.

* * *

Șansa Liliane de a intra într-o zonă de valorizare, de „ecloziune de genii” este dependentă de locul ei pe undulațiune. Aceeași determinare este condiționată de spațiu. Dacă valorile creatoare predestinează ivirea geniilor într-un anumit timp, acestea sunt dispersate, cu pre-destinare, în anumite spații. Sunt zone binecuvântate în care aglomerarea de supradotați este o evidență. Literatura română are în Rășinari, Botoșani, Buzău etc., spații generoase nativ cu genii, în timp ce altele exprimă sărăcie (Petroșani, Constanța, Reșița, Arad). Prin urmare, ivirea geniilor ține de soartă, de o predestinare, imposibil de cuprins în calcule umane. Conjunctura socio-culturală, lingvistică, poate favoriza amplitudinea manifestării personalității, îi dă anumite conotații de dependență, dar n-o poate împiedica să se exprime.

Un renumit chirurg din Arad (dr. ION BOTEZATU) mărturisește că, pentru Domnia-sa, cea mai periculoasă carență profesională este atașamentul afectiv de un pacient. Pentru profesia sa, de o importanță fundamentală este chiar relaționarea cu bolnavul până la limita afectivității. Angajamentul emoțional al medicului pentru pacient (fiecare fiind predispus să determine o anumită implicare sufletească) duce la, spunea doctorul, consumul mărit de energie, la o investiție/ cheltuială de efort, precum și la potențiale greșeli profesionale. Având o experiență chirurgicală, d-sa conchide că un control al inteligenței emoționale constituie cel mai important principiu în reușita unui act chirurgical, în condițiile în care fiecare pacient îți solicită („îți cerșește”) simpatie totală.

Prin extrapolare, considerațiile de mai sus rămân valabile pentru oricare profesiune publică, cu atât mai mult pentru cea didactică. Emoționalitatea poate dezechilibra cele mai oneste competențe, întrucât ea permite infuzia de subiectiv, de relaționare inegală, de ierarhizare a grupului după criterii personalizate. Copleșind rațiunea, pasiunile mărturisesc o intensă investiție afectivă, care glisează între mânie și fericire, trecând prin frică, iubire, surprindere, dezgust, tristețe sau chiar ură. Între cele două minți ale omului (emoțională și rațională) trebuie să existe un echilibru determinat de cooperare: „emoțiile alimentează și informează operațiile minții raționale și mintea rațională rafinează și uneori se opune emoțiilor” (D. Goleman, 2000). Un supradotat are capacitatea de a controla un asemenea echilibru, folosindu-l în favoarea performanțelor. Un rațional năzuiește să înfrângă personarea emoțională, iar un emoțional râvnește spre rigoarea rațională. Când un supradotat se lasă copleșit de una sau alta dintre **inteligențele dihotomice**, efectele pot fi perverse. Inventatorii armelor de distrugere în masă sunt călăuziți de un narcisism rațional și științific. Construirea unei bombe spre a distruge un oraș locuit exclude sentimentul. Tragediile umane – provocate de oameni - s-ar risipi la căldura sentimentelor: „*viața e o comedie pentru cei care gândesc și o tragedie pentru cei care au sentimente*” (H. Walpole). Emoționalitatea poate aluneca spre un sentimentalism dulceag, având câteva din aleanurile psihanalitice. Un copil cu disponibilități intelectuale înalte are capacitatea de a-și echilibra comportamentele, astfel încât își poate dirija energiile spre conturarea unor scopuri bine rostuite.

A avea disponibilități înalte presupune un dezechilibru între raționalitate și afectivitate. Când emoționalitatea nu-și găsește locul lângă raționalitate, atunci se naște omul de știință: **știința n-are umanitate**. Când știința nu-și găsește locul spre afectivitate, atunci aveam de-a face cu artiști!

În consecință, pledăm pentru o **alfabetizare emoțională**, pentru implicarea instituțiilor de învățământ în formarea competenței emoționale a tinerilor. Stăpânirea emoțiilor, decelarea relației dintre **sentimente** și **acțiuni**, folosirea productivă a emoțiilor și controlul pozitiv al acestora, deprinderea capacității de empatie emoțională și de rezolvare a problemelor prin comunicare interpersonală sunt câteva din elementele alfabetului emoțional. Pe lângă avantajele personale ale adoptării unor programe de alfabetizare sentimentală (prietenie, tonul), acestea vor avea efecte benefice asupra carierelor profesionale. Elevii, studenții, tinerii vor câștiga un control asupra emoției, („*rațiunea veghează asupra sentimentului*”), capacitate de autoeducație, dar mai ales un caracter și un comportament tolerant, afectiv și altruist.

Râvna spre creativitate și orgoliul de evidențiere socială este o năzuință specific umană. Fiecare om ar dori o investiție faustică, gășind fericirea, asemeni personajului lui Goethe, în creație, în a pune faptele sale de viață în folosul semenilor. Unii însă vor rămâne simple ființe care trec fără a lăsa urme, alții lasă posterității amintiri, iar o parte infimă se glorifică. Progresul e legat de ultimii. Gloria lor însă poate fi ca *un curcubeu* (cum e cea obținută prin sport), ca o *lumină boreală* (cum e cea a vip-urilor politice sau muzicale) sau o *lumină de astru* (cum e cea a creatorilor în știință, tehnică și arte).

Concluzie: Am început să scriu un studiu riguros și am încheiat cu un eseu. Nevrednicia de a surprinde într-o formulă științifică, riguroasă acest aspect divin al existenței (am numit **creativitatea**), ține de incapacitatea limitei de a cuprinde ilimitatul. Finitul n-are viziunea infinitului, așa cum geniul, ca formă de manifestare a umanității, scapă oricărei îmbrățișări. Dincolo de individualizare se alcătuiesc procesele care dinamizează și oxigenează evoluția. Fiecare om însă are menirea sa de a determina incubajia, ecloziunea și manifestarea creativității, ca formulă de demnitate și aderență la spiritul divin, misterios creativ și superb în schimbarea neconținută a configurației universului.

Bibliografie:

- Amabile, T., M., (1997), *Creativitatea ca mod de viață* (trad. A. Tureanu), Editura Știință și Tehnică, București.
- Benito, Y., (2003), *Copiii supradotați. Educație, dezvoltare emoțională și adaptare socială*, Editura Polirom, Iași.
- Crețu, Carmen, (2002), *Curriculum diferențiat și personalizat*, Iași, Editura Polirom.
- Clegg, B., Birch, P., (2003), *Creativitatea* (trad. D. L. Ilin), Editura Polirom, Iași.
- Ilica, Anton, (2008), *O pedagogie modernă*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad.
- Ilica, Anton, (2008), *O pedagogie modernă*, Arad, Editura Universității Aurel Vlaicu.
- Ilica, Anton, (2009), *Comportament comunicativ și cultura organizațională*, Editura Universității Aurel Vlaicu, Arad.
- Ionescu, Miron, (2003), *Instrucție și educație*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Kelemen, Gabriela, (2008), *Psihopedagogia supradotării. Identificarea și educarea copiilor supradotați*, Editura Universității Aurel Vlaicu, Arad.
- Landau, E., (1979), *Psihologia creativității*, Editura Didactică și Pedagogică, București.

Rezime: Složenom svetu, kakav je savremeni, koji pokreće stalne i šokantne socijalne promene, potrebni su ljudi koji imaju posebne sposobnosti, kao što su brza prilagodljivost i integracija, uz autonomiju i nezavisnost. Da bi se razvile ličnosti koji se mogu prilagoditi ovakvom društvu, otkrivamo nužnost da se u većoj meri zasebno stiču kreativne sposobnosti i kreativne kompetencije. Ako sposobnosti pružaju ljudima mogućnost da postignu novine, kompetencija im daje priliku da dostignu originalnost bilo u kulturnom ili u tehnološkom domenu. Biti kreativan znači imati visoke sposobnosti, ali i dostići ravnotežu između racionalnosti i emocionalnosti. Kontrolisati emocije je najvažniji element u odnosu između misli i dela. Da bi se povećale razvojne urođene sposobnosti, mi se zalažemo za razvoj emotivnih kompetencija kod mladih.

Ključne reči: kreativnost, visoka sposobnost, genije, sposobnost, emocija, razvoj.

